

تهاجم اسرائیل به حقوق بین الملل

ابراهیم ایوبی
وکیل دادگستری

هنگامی که باامداد جمعه ۲۳ خرداد ارتش اسرائیل در اقدامی تهاجمی با حمله به میهن مان چند فرمانده بلندپایه نظامی و چهره‌های علمی مرتبط با دانش هسته‌ای را در محل سکونت خود ترور کرد و به تأسیسات نظامی و مراکز هسته‌ای آسیب رساند؛ این پرسش در افکار عمومی طرح شد که اصولاً حقوق بین الملل و به‌ویژه سازمان ملل متحد به عنوان نماد آن به چه کار می‌آید؟ باید پذیرفت که در بسیاری موارد حقوق بین الملل آن گونه که انتظار می‌رفت، نتوانسته انتظارها را در زمینه حفظ صلح، امنیت ملت‌ها را تأمین کند. با این حال، اکنون جایگزین دیگری وجود ندارد و باید تلاش کرد از همه ظرفیت‌های نظام حقوق بین الملل برای حفظ مصالح ملی بهره برد. تاریخ تشکیل سازمان ملل متحد که به سال‌های آخر جنگ جهانی دوم بازمی‌گردد، گویای این واقعیت است که کشورها چاره‌ای برای قبول این نظام نداشته‌اند. شرط عضویت ابرقدرت‌های بین الملل (آمریکا، انگلستان، فرانسه، روسیه و چین)، داشتن حق ویژه‌ای مشهور به «وتو» با هدف حفظ جایگاه برتر خود در معادلات به عنوان پیروز جنگ جهانی دوم بوده است. پذیرش یک ساختار غیرکامل، از عدم وجود هر گونه نظم و سازمان در صحنه بین‌المللی منطقی‌تر به نظر می‌رسد.

ایران نه تنها عضو سازمان ملل متحد است، بلکه عضو مؤسس آن به شمار می‌رود. در شهریورماه ۱۳۲۴ مجلس شورای ملی با تصویب منشور ملل متحد، عضویت ایران را در این مهم‌ترین سازمان بین‌المللی پذیرفت. این سند که در حکم اساسنامه سازمان ملل متحد به شمار می‌رود؛ دارای یک مقدمه، یک دیباچه و ۱۱۱ ماده بوده که در ۱۹ فصل تدوین شد. دیباچه، هدف اصلی از تشکیل چنین نهادی را «محفوظ داشتن نسل‌های آینده از بلای جنگ» می‌داند. بر اساس بند (۴) ماده ۲: «کلیه اعضا در روابط بین‌المللی خود از تهدید به روز یا استفاده از آن علیه تمامیت ارضی یا استقلال سیاسی هر کشوری یا از هر روش دیگری که با مقاصد ملل متحد مایبنت داشته باشد، خودداری خواهند نمود». حال اگر صلح احترام به حفظ تمامیت ارضی کشورها را عضو نقض شد چه باید کرد؟

بدون دود و آتش و خون

تأملی در مخاصمه مسلحانه ایران و اسرائیل

آرش ملکی

پژوهشگر حقوق بین‌الملل

عاقبت شد آنچه نباید می‌شد و شبح جنگ بار دیگر بر فراز خاورمیانه به پرواز درآمد. از آغاز جنگ موشکی و پهپادی ایران و اسرائیل قریب چهل ساعت می‌گذرد، و در این مدت هر دو طرف خسارات مالی و انسانی قابل ملاحظه‌ای را متحمل شده‌اند. آهنگ تحولات فوق‌العاده بالاست و پیش‌بینی آینده ممکن نیست. بر همین اساس پرداختن به ابعاد حقوقی بین‌المللی این وضعیت تا زمان فرو نشستن گرد و غبار اولیه ممکن نیست. با این وجود نکات حقوقی مسلمی در این رابطه وجود دارد که عجالتاً به طرح آنها بسنده می‌شود. در ساعات اولیه از باامداد بیست‌وسوم خردادماه، نیروی هوایی اسرائیل با انجام یک عملیات نظامی -موسوم به غرش شیر- مناطقی از ایران را هدف حمله قرار داد؛ اقدامی که با تعریف تجاوز نظامی (Aggression) مندرج در ضمیمه قطعنامه ۳۳۱۴ مجمع عمومی سازمان ملل متحد (مصوب ۱۴ دسامبر ۱۹۷۴) انطباق تام داشته و بدون هیچ‌گونه ابهامی بند ۴ از ماده ۲ منشور ملل متحد را نقض می‌کند. ناگفته نماند که در جریان این عملیات تعدادی از غیرنظامیان ایرانی هم جان خود را از دست دادند که این اقدام نیز نقض فاحش اصل تفکیک میان رزمندگان و غیرنظامیان در چارچوب مواد ۴۸ و ۵۱ از پروتکل الحاقی اول ۱۹۷۷ محسوب می‌شود. هرچند اسرائیل عضویت در این معاهده بین‌المللی را نپذیرفته، با این حال این قاعده حقوقی بر اساس قواعد ۱ و ۷ از سند حقوق بین‌الملل بشردوستانه عرفی، منزلت عرفی داشته و تبعیت از آن ضروری بوده و اسرائیل از این منظر هم بر خوردار از مسئولیت است.

همزمان با اجرای این عملیات، نخست‌وزیر اسرائیل یک پیام ویدئویی صادر کرد و مسئولیت فرماندهی عملیات را بر عهده گرفت تا برخلاف ماجرای ترور محسن فخری‌زاده یا اسماعیل هنیه، انتساب این اعمال به اسرائیل به ترتیب مقرر در بند ۱ از ماده ۴ طرح مسئولیت دولت برای اعمال متخلفانه بین‌المللی به عنوان فعل متخلفانه قوه مجریه تقسیم‌بندی و قطعی انگاشته شود. در کنار این موارد، تأسیسات هسته‌ای مستقر در اراک، اصفهان، فردو و نطنز هم هدف حمله قرار گرفتند که آشکارا با موازین مقررشده در حقوق عرفی (قاعده ۴۲ از سند حقوق بین‌الملل بشردوستانه عرفی) و معاهده‌ای

منشور پاسخ را در ماده ۵۱ (زیرمجموعه فصل هفتم با عنوان «اقدام در موارد تهدید علیه صلح، نقض صلح و اعمال تجاوز») داده است: «در صورتی که یک عضو ملل متحد مورد تجاوز مسلحانه واقع شود، هیچ‌یک از مقررات این منشور به حق طبیعی دفاع مشروع انفرادی یا اجتماعی تا موقعی که شورای امنیت اقدام لازم برای حفظ صلح و امنیت بین‌المللی به‌عمل آورد لطمه وارد نخواهد آورد و اقداماتی که اعضا برای اجرای حق دفاع مشروع به‌عمل می‌آورند را باید فوراً به شورای امنیت اطلاع دهند، ولی این اقدامات به‌هیچ‌وجه در اختیارات و وظایفی که شورا بر طبق این منشور دارد و به موجب آن‌ها در هر موقع روشی را که برای حفظ و یا اعاده صلح و امنیت بین‌المللی لازم می‌داند و می‌تواند اتخاذ کند، تأثیری نخواهد داشت.» مجوز ایران برای مقابله به‌مثل در ساعات پایانی روز جمعه، همین ماده بود. از سوی دیگر همواره بهانه اسرائیل برای حمله و نگاه خصومت‌آمیز به ایران؛ دفاع کشور از ملت فلسطین است. گاهی برای افکار عمومی نیز این سوال وجود دارد که مبنای این رویکرد به مناقشه فلسطین و اسرائیل چیست؟ برای جواب به این سوال باید به فصل «سیاست خارجی» در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مراجعه کنیم. در اصل ۱۵۲ می‌خوانیم: «سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران براساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیرمحراب استوار است» و در اصل ۱۵۴ آمده است: «جمهوری اسلامی ایران... در عین خودداری کامل از هر گونه دخالت در امور داخلی ملت‌های دیگر، از مبارزه حق طلبانه مستضعفین در برابر مستکبرین در هر نقطه از جهان حمایت می‌کند».

البته این وظیفه اخلاقی که در کشور ما تکلیف قانونی هم تلقی شده؛ نباید بهانه‌ای به دست ناقضان بزرگ حقوق بین‌الملل برای دفاع از عملکرد خود بدهد. در جلسه اضطراری روز جمعه شورای امنیت که به درخواست ایران تشکیل شد، نماینده اسرائیل با نشان دادن عکسی از تابلوی روزشمار نابودی اسرائیل که در میدان فلسطین تهران نصب شده؛ تلاش کرد اقدامات متجاوزانه دولت متبوع خود را توجیه نماید. موفقیت اخیر ایران در طرح دعوا علیه آمریکا در دیوان بین‌المللی دادگستری (رکن قضایی ملل متحد) نشان داد با رفتار هوشمندانه، هنوز می‌توان از ظرفیت‌های حقوق بین‌الملل برای دفاع از مصالح ملی بهره برد.

فرمانده کل قوا:

کوتاهی نخواهیم کرد

▼ نیروهای مسلح، رژیم صهیونی را بیچاره خواهند کرد

آیت‌الله خامنه‌ای، رهبر انقلاب اسلامی شامگاه جمعه در پیامی تلویزیونی خطاب به ملت ایران تأکید کردند: «رژیم خبیث و زل صهیونی دچار خطا و غلطی بزرگ شد که عواقب آن او را بیچاره خواهد کرد. ملت بزرگ ایران مطمئن باشند که نیروهای مسلح به پشتیبانی آنها با قدرت عمل خواهد کرد و ضربه‌های سنگینی به این رژیم خواهد زد و این رژیم از این خیانت بزرگ، سالم خلاصی نخواهد یافت.» ایشان ضمن عرض تبریک و تسلیت به مناسبت شهادت تعدادی از سرداران و دانشمندان و همچنین جمعی از غیرنظامیان، گفتند: «ملت ایران از خون شهدای گرانقدر خود و از تجاوز به آسمان کشور صرف‌نظر نخواهد کرد.»

تغییر فرماندهان

مقامات ارشد نظامی با حکم رهبری جایگزین شهدا شدند

سپهبد پاسدار حسین سلامی، فرمانده پیشین کل سپاه، سال ۱۳۹۸ در این سمت جایگزین محمدعلی (عزیز جعفری) شد. او در سال ۱۳۵۹ به عضویت سپاه درآمد. فرماندهی دافوس سپاه از ۱۳۷۱ تا ۱۳۷۶، معاونت عملیات ستاد مشترک سپاه از ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۴، فرماندهی نیروی هوایی سپاه از ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ و در نهایت جانشین فرمانده کل سپاه از ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۸، مهمترین سوابق سلامی پس از جنگ تا زمان شهادت است.

سپهبد پاسدار غلامعلی رشید، فرمانده پیشین قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء، در طول دوران جنگ ایران و عراق از جمله فرماندهان ارشد سپاه محسوب می‌شد. رشید یکی از نخستین نظامیانی بود که در ایران درجه سرلشکری دریافت کردند. او بین سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۶۸ معاون عملیات ستاد مشترک سپاه بود. از ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۸ معاونت اطلاعات و عملیات ستادکل را بر عهده داشت. از ۱۳۷۸ تا ۱۳۹۵ جانشین رئیس ستاد کل نیروهای مسلح بود و از این سال تا زمان شهادت فرماندهی قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء را عهده‌دار بود.

امیرعلی حاجی‌زاده، فرمانده نیروی هوافضای سپاه پس از جنگ وارد حوزه موشکی سپاه شد. از او به عنوان یکی از شاگردان و نزدیکان حسن طهرانی‌مقدم، پدر صنعت موشکی ایران یاد می‌شود. حاجی‌زاده از سال ۱۳۸۵ فرمانده پدافند سپاه بود و در سال ۱۳۸۸ با حکم مقام رهبری به عنوان فرمانده نیروی هوافضای سپاه منصوب شد.

گروه خبر: در جریان حملات تروریستی اسرائیل در باامداد جمعه ۲۳ خرداد، جمعی از فرماندهان ارشد نظامی کشورمان به شهادت رسیدند. محمدحسین باقری، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح، حسین سلامی، فرمانده کل سپاه، غلامعلی رشید، فرمانده قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء، امیرعلی حاجی‌زاده، فرمانده نیروی هوافضای سپاه، مهدی ربانی، معاونت عملیات و غلامرضا محرابی، معاونت اطلاعات ستادکل نیروهای مسلح، داوود شیخیان، فرمانده پدافند نیروی هوافضا، مسعود شائفی، رئیس دفتر فرمانده کل سپاه، مقامات ارشد نظامی هستند که تاکنون شهادت آن‌ها اعلام شده است. آیت‌الله خامنه‌ای، فرمانده کل قوا به فاصله چند ساعت پس از شهادت فرماندهان ارشد نیروهای مسلح، نثرات جایگزین آن‌ها را مشخص کردند.

▼ مقامات پیشین

سپهبد پاسدار محمدحسین باقری (افشردی)، رئیس پیشین ستاد کل نیروهای مسلح در سال ۱۳۹۵ با حکم فرمانده کل قوا، جایگزین سرلشکر حسن فیروزآبادی شد و تا زمان شهادت این جایگاه را در اختیار داشت. او در سال ۱۳۵۹ به سپاه پیوست. او از سال ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۳ معاونت اطلاعات و عملیات ستادکل را بر عهده داشت و از سال ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۵ با حفظ سمت، به عنوان معاون هماهنگ کننده قرارگاه مرکزی خاتم‌الانبیاء فعالیت می‌کرد. او از سال ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۵ نیز معاون ارکان و امور مشترک ستادکل بود.

آسیب به فردو، نطنز و اصفهان

۹ دانشمند هسته‌ای در حملات اسرائیل شهید شدند

این دانشکده، شهدایی بودند که ابتدا نام آن‌ها اعلام شد. سپس اخبار اعلام کرد که دکتر مطلبی‌زاده از دانشمندان هسته‌ای در میان شهدا قرار دارد. به غیر از طهرانچی و عباسی که چهره‌های سیاسی و برای عموم جامعه شناخته‌شده بودند، داده‌های زیادی از چهار شهید دیگر که نام آن‌ها ابتدا اعلام شد، وجود ندارد. خبرگزاری تسنیم در گزارشی نوشت که شهید مینوچهر بی‌شک «نقش مهمی در آموزش و پژوهش‌های مرتبط با علوم هسته‌ای، به‌ویژه در زمینه‌های راهبردی و حیاتی کشور، ایفا کرده است.» سیدامیر حسین فقهی، دیگر عضو هیئت علمی این دانشگاه نیز پیش از این معاون سازمان انرژی اتمی و ریاست پژوهشگاه علوم و فنون هسته‌ای را بر عهده داشته است.

گروه خبر: در جریان حملات باامداد روز جمعه اسرائیل به نقاط مسکونی، ۹ نفر از دانشمندان هسته‌ای کشورمان به شهادت رسیدند. رژیم صهیونیستی علاوه بر ترور دانشمندان هسته‌ای کشورمان، حملاتی نیز به تأسیسات هسته‌ای در فردو، نطنز و اصفهان داشت.

روز جمعه ابتدا شهادت ۶ نفر از دانشمندان هسته‌ای از سوی مراجع رسمی اعلام شد. فریدون عباسی، رئیس پیشین سازمان انرژی اتمی و نماینده سابق مجلس، محمد مهدی طهرانچی، رئیس دانشگاه آزاد و استاد فیزیک، عبدالحمید مینوچهر، رئیس دانشکده مهندسی هسته‌ای دانشگاه شهید بهشتی، احمد رضا ذوالفقاری و سیدامیر حسین فقهی از اعضای هیئت علمی